

Karlík, Petr

K vnitřní struktuře českých participií

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2003, vol. 52, iss. A51, pp. [133]-145

ISBN 80-210-3151-4

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100009>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PETR KARLÍK

K VNITŘNÍ STRUKTUŘE ČESKÝCH ?PARTICIPIÍ

Jedním z hlavních úkolů jazykovědy je, jak známo, reflektovat vztah mezi jednotkami jazyka nazývanými slova a jednotkami jazyka nazývanými věty. Deskriptivní gramatika tu problémy nemá, protože i když deklaruje za svůj cíl popis langue, slova a věty jakožto entity s evidentně různou povrchovou strukturou představují pro ni diametrálně různé kategorie: pro popis vnitřní struktury slova vybuodovala teorii morfologie a teorii slovtvorby, pro popis vět teorii syntaxe. Jednotlivé teorie byly přitom vybudovány na různých principech, což je v rámci pojetí jazyka a jazykovědy, z nichž vykryštovala celá teorie deskriptivní gramatiky, konsekvntní, neboť je legitimní intuice, že zásadní rozdíly mezi strukturou slov a strukturou vět lze postihnout jen na základě různých teorií. Výklad slov a vět v rámci teorie jedině se ze stejného důvodu jeví jako metodologicky nesprávný (Dokulil, 1962); jediným, kdo se o něj u nás pokusil, je Skalička (1970), jeho teorii však bohužel nikdo nepřijal. Sporným momentem v rámci klasických deskriptivních popisů ovšem vždy zůstávala reflexe vnitřní struktury slova. Zjednodušeně řečeno, stojí tu proti sobě dvě klasické koncepce: (a) koncepce navazující na Kuryłowiczovo (1936) rozlišování *dérivation lexicale* a *dérivation syntaxique*, podle nichž je relevantní, zda při procesech probíhajících uvnitř slova dochází nebo nedochází ke změně jeho lexikálněsémantické struktury, (b) koncepce navazující na Dokulilovu (1958) teorii pracující s onomaziologickými kategoriemi *mutace*, *modifikace* a *transpozice*, které distinkci relevantní v koncepcích typu (a) musejí ignorovat. Pro nás je důležité, že transpozice je pak v této teorii nutně jev slovtvorby, ačkoli je to per definitionem proces, při němž nedochází ke změně lexikálního významu; za slovtvorbu se pak pokládá už i jen změna slovního druhu. Vztah mezi *hraji* a *hraješ*, *hraji* a *hrej* je podle této koncepce v kompetenci gramatiky, zatímco vztah mezi *hraji* a *hraní* / *hra* i vztah mezi *hraji* a *hráč*, *hraji* a *hravý* je v kompetenci slovtvorby. Generativní gramatika zprvu vnímala slova nejednotně: simplicia spolu s jinými morfy jakožto idiosynkratické a arbitrární jazykové znaky tvoří pro ni inventář slovníku, komplexní slova jakožto z elementárnějších komponentů vznikající jednotky naproti tomu patří spolu s větami, které jsou generovány rovněž z elementárnějších

komponentů, do syntaxe. Tento transformacionalistický přístup ke slovníku a jeho inventáři transformační generativní gramatika (TGG) záhy opouští a jako standardní se prosazují přístupy lexikalistické, u jejichž zrodu stojí u komplexních slov Chomského (1970) rozlišování *gerundive nominalization* jako jevu regulovaného syntaktickými pravidly (transformacemi) a *derived nominalization* jako jevu regulovaného mechanismem slovníku (bez potřeby transformací). V období G&B-teorie, v podobě T-modelu explicitně proklamující lexikon a syntax jako dva hlavní komponenty gramatiky, TGG dospívá k množství modelů, které se hlásí více buď k tzv. silné lexikalistické hypotéze (di Sciullo-Williams, 1987), podle níž derivace, kompozice i flexe je regulována jedním principem, totiž morfologií jakožto komponentem slovníku, nebo k syntaktické hypotéze (Baker, 1988), podle níž je naopak derivace, kompozice i flexe součástí aparátu syntaxe. Vývoj v období minimalismu se mi zatím zdá dost nepřehledný, takže k němu nebudu přihlížet.

V této studii chci představit analýzu slov, která pro deskriptivní i generativní modely gramatiky představuje teoreticky složitý úkol. Jde o slova typu (Ib) a (Ic), jejichž vnitřní struktura je zcela transparentní, a umožňuje tedy bez speciálních nástrojů kompozicionální rozklad na segmenty:

(I) (a)	(b)	(c)
zkouš-í-m	zkouš-e-n-ý/-á/-é...	zkouš-e-n-Ø/-a/-o...
zkouš-í-š	zkouš-e-n-ého/-él/-ého	Ø
zkouš-í-Ø	zkouš-e-n-ému/-él/-ému	Ø
...

Všechna slova v (I) obsahují verbální segment *zkouš-í/-e-*; v (Ia) je spojen se segmentem (-m, -š, -Ø ...), který je evidentně nositelem rysů osoby a čísla, v (Ib) je spojen se segmentem -n-, jehož rysy zatím neznáme, a proto je označíme ?, a se segmentem -ý/-á/-é, -ého/-él/-ého, -ému/-él/-ému ..., který je evidentně nositelem rysů rodu, čísla a pádu, a to rysů syntakticky závisle proměnných (AGR: *zkoušen-ý žák × zkoušen-á žákyně ...*), v (Ic) je spojen rovněž se segmentem -n- a se segmentem -Ø/-a/-o, který je opět evidentně nositelem rysů rodu, čísla a pádu, a to zase rysů syntakticky závisle proměnných (*žák je zkoušen-Ø × žákyně je zkoušen-a ...*). Slova s vnitřní strukturou (Ia) jsou tedy čistokrevná slovesa, zatímco slova s vnitřní strukturou (Ib) a (Ic) jsou hybridy, obsahující segment verbální a segment neverbální. Rozdíl mezi (Ib) a (Ic) je deskriptivně formulovatelný takto: (Ib) má plné paradigma, jaké mají genuijní adjektiva, zatímco (Ic) má paradigma defektní, neboť neverbální segment disponuje jen morfy, kterými jsou realizovány strukturní pády (nom. a akuz.), nikoli morfy realizujícími pády lexikální.

Analýzu výrazů (Ib) a (Ic)¹ provedu v teoretickém rámci modifikované valenční teorie (MVT), viz Karlík (2000). MVT se z hlediska interakce slovníku a syntaxe hlásí k slabé lexikalistické hypotéze (Chomsky, 1970), tj. počítá s tím, že ve slovníku jsou pravidla derivační morfologie, zatímco do syntaxe patří procesy flexivní morfologie. Pravidla derivační morfologie definují množinu *potenciálních slov* jazyka: jsou schopna analyzovat existující slova jazyka a tvořit nová slova jazyka. Při slovotvorné derivaci/analýze platí princip kompozicionality,

tj. pravidla postihují prediktabilní změny lexikálněsémantické struktury. Ve slovníku je dále kartotéka *uzuálních/reálných slov* (listémů), které se odlišují od potenciálních slov tím, že mohou být zasaženy lexikalizací, při níž dochází k dalším, tentokrát neprediktabilním změnám strukturálního významu slovo-tvorného. Je-li listěmem komplexní slovo, znamená to, že takové komplexní slovo existuje jako jazyková jednotka a nemusí být pro každý případ užití pomocí pravidel derivační morfologie znovu a znovu z elementů skládáno (na rozdíl od vět), a že pokud taková lexikální jednotka opustí slovník, už k žádným změnám v její lexikálněsémantické struktuře nedochází a změny v její vnitřní struktuře jsou (nebo mohou být) pro syntax irelevantní. Ve slovníku jsou u listémů uloženy pouze rysy idiosynkratické (např. u jmen konatelských jejich skutečný význam, u nepravidelných sloves, tj. sloves 1. a 2. třídy podle prez. kmene, inventář vázaných morfů apod.) a nejsou v něm uloženy redundantní rysy, tj. rysy, které vyplývají z nějaké jiné ve slovníku nebo v syntaxi obsažené jazykové znalosti. Listémy, které nás budou zajímat, obsahují informace (i) o lexikální kategorii, (ii) o sémantické valenci, tj. aktantovém rámci (A-rámec, Θ -grid), (iii) o inherentních (tj. lexikálních) pádech přidělovaných NP, které zviditelňují její aktantovou roli (A-rolí, Θ -rolí). Procesy flexivní morfologie jsou regulovány pravidly syntaxe a lexikálněsémantická struktura slov jimi není dotčena. Při generování výrazů s komplexní vnitřní strukturou se v MVT uplatňují tyto principy: (a) princip A – dědění rysů, které jsou vlastní jednotlivým segmentům, na celek; (b) princip B – priorita rysu jednoho segmentu v případě, že segmenty celku mají rysy neslučitelné, přičemž prioritu má rys silný; (c) princip C – transparentnost rysu toho segmentu, jehož rysy jsou v celku slabé; (d) princip D – konzervování konstelace rysů vzniklé při derivaci ve slovníku. MVT počítá s tím, že segmenty vnitřní struktury komplexních výrazů jsou syntakticky aktivní, tj. podílejí se na základě svých rysů na generování syntaktické struktury fráze, již dominují.

V rámci MVT jsou výrazy typu (Ia), (Ib) a (Ic) komplexní slova, a mají tedy společné východisko ve slovníku. Listém *zkouš-í/-e-* obsahuje (aspoň) tyto údaje: (i) [+V(erbálnost), – N(ominálnost)], (ii) A(ktant)-1/Ag(ens), A-2/Pat(iens), (iii) \emptyset . Informace sub (i) říká (kromě jiného), že lexikální jednotka mající rys [+V] označuje děj/stav probíhající v čase a vyznačující se vnitřní časovou strukturou, tj. je nositelem rysu [O(mezené)T(rvání)]; informace sub (ii) specifikuje to, co je implikováno v (i), totiž že rys [+V] způsobuje, že lexém má určitý A-rámec, tj. vyžaduje daný počet A s danými A-rollemi; informace sub (iii) je \emptyset proto, že vše o pádech je implikováno v (ii) a vyplývá z jiné subteorie, totiž to, že A s rolí Ag a Pat jsou vyjadřovány NP (nikoli např. větami), i to, že NP s těmito A-rollemi jsou přidělovány (abstraktní) strukturální pády a jejich konkrétní realizace (v češtině pády morfologickými) probíhá až mimo slovník. Předpokládejme dále, že už ve slovníku je u lexikálních jednotek s rysem [+V] uložena informace, jakou hodnotu má rys [OT], tj. v našem případě (Ib) a (Ic) [\pm OT] (*sloveso nedokonavé*).

Lexémy uložené ve slovníku v tomto formátu (reflektují v něm jen to, co je pro naše účely bezprostředně relevantní) se účastní derivací. O povaze této deri-

vace lze získat informace na základě toho, je-li mezi derivovanými výrazy typu (Ia), (Ib) a (Ic) rozdíl lexikálněsémantický. To se dá spolehlivě zjišťovat, budou-li testované výrazy ve stejné strukturní pozici ve větě:

(1) (a) *Petr zkoušel žáka hodinu / *za hodinu* – (b),(c) *Žák byl zkoušený (hov.) / zkoušen Petrem hodinu / *za hodinu*

(2) (a') *Petr vyzkoušel žáka *hodinu / za hodinu* – (b'),(c') *Žák byl vyzkoušený / vyzkoušen Petrem *hodinu / za hodinu*

(1) ukazuje, že výrazy typu (Ia), (Ib) i (Ic), derivované z lexémů s rysem [±OT], lze kombinovat se stejnými adjunktami, (2) ukazuje, že výrazy (Ia'), (Ib') a (Ic'), lišící se od výrazů (Ia), (Ib) a (Ic) tím, že obsahují rys [+OT], lze kombinovat taky se stejnými adjunktami, které jsou ale jiné než u výrazů typu (Ia)-(Ic). Tato data svědčí o tom, že rys [OT] je lexikální rys syntakticky relevantní a že (a o to nám šlo) minimálně u výrazů (Ia) – (Ic) jde o derivaci syntaktickou, tj. o spojování lexému s rysem [+V, -N] s dalšími elementy probíhající už mimo slovník.

Ve tvaru *zkoušen-Ø, -a, -o...* je spojen lexém *zkouš-e-* s rysem [+V, -N] s flexémem *-n-/t-Ø/-a/-o...*; flexém tedy obsahuje dva segmenty. Podle mé analýzy segment flexému představovaný alomorfy *-n-/t-* blokuje A přítomný v A-rámci příslušné lexikální jednotky s rysem [+V, -N], což znamená, že neumožňuje vyjádření tohoto A ve valenční pozici selektované *-n-/t-*ovým deverbálním derivátem. Budeme-li chtít dominovat strukturní vlastnosti tohoto A před jeho vlastnostmi sémantickými, dá se říct, že jde o ten A, který je mikrovalenčně u daného lexému realizován personálně-numerálním elementem flexému s rysem [+V: +Finit(nost)], event. makrovalenčně NP/DP/Pro v externí subjektové valenci tímto elementem vytvářené, event. PRO (u infinitivu), tedy A-1. Principy, který dovolují blokaci A-1 provést, nebo ji naopak provést brání, viz Karlík (v tisku).

Segment *-Ø/-a/-o...* flexému *-n-/t-Ø/-a/-o...* vyjadřuje, jak už řečeno, nominální rysy rodu, čísla a pádu jakožto rysy syntakticky závislé proměnné a při spojení takového flexému s lexémem s rysy [+V, -N] dochází k tomu, že se v derivátu slučují rysy neslučitelné, totiž [+N] flexému a [-N] lexému. Vzniká tak hybrid slovesně-jmenný. Účinným se proto stává princip B, podle něhož má v celku prioritu komponent se silným rysem. V daném případě je rys flexému [+N] slabým rysem, což je vidět z toho, že rysy rodu a čísla jsou syntakticky závislé proměnné (na rozdíl od substantiv) a že má redukovanou pádovou morfologii (má jen morfy pro nom. a akuz.). To se projevuje tak, že si *-n-/t-*ový derivát zachovává rys [+V] lexému a dochází pouze k neutralizaci jeho rysu [-N]; obsahuje tedy rysy [+V, N], čímž se dostává do distribučního vztahu jednak s čistokrevnými slovesy, majícími rysy [+V, -N], jednak s adjektivy, majícími rysy [+V, +N].² Rysy [+V, N] deverbálního *-n-/t-*ového derivátu způsobují, že tento derivát dědí A-rámec verbálního lexému a jeho vid. Rys [+N] flexému, ač je slabým, likviduje syntaktické pozice se strukturním pádem, které vytvářejí pro realizaci A-1 a A-2 výrazy s rysem [+V, -N] spojené s flexémem s rysem [+V]: pozici nom. silou flexému s rysem [+V], pozici akuz. silou rysu [-N] lexému:

(3) *Petr zkouší Pavla X *Petr zkoušen Pavlem / *Petr zkoušen / *zkoušeno Pavla*

Místo eliminovaných pozic se strukturními pády vytváří flexém silou segmentu *-Ø/-a/-o...* jednu obligatorně prázdnou strukturní syntaktickou pozici e. Tato

pozice *e* je – jakožto pozice vytvářená flexémem – externěvalenční pozicí subjektu, která ovšem nemá pád (viz dále), a proto nesmí být lexikálně zaplněna NP/DP, ale která může být nositelem referenčních vztahů, a tedy i A-role:

(3) *Petr zkouší Pavla – je* [e zkoušen Ø/-a/-o...]³

Ve shodě s předpovědí vyplývající z teorie pádů a z teorie dědění rysů v MVT zůstávají v PartP konstruovaných *-n/-t-*ovými participii zachovány syntaktické pozice s lexikálním pádem:⁴

(4) *Učitel nadřžuje holkám – je* [e nadřžováno holkám]

U PartP konstruovaných participii derivovanými z tranzitivních sloves je subjektová pozice *e* interpretována jako pozice pro A-2, tj. pro A v interní valenční pozici sloves opatřené strukturálním pádem, tj. pro Pat (lépe řečeno: makropatiens). Tato interpretace *e* je vynucena jako jediná možná, protože A-1 je elementem *-n/-t-* participiálního flexému blokován a jiné A, existují-li v A-rámci, jsou realizovány v pádech lexikálních. Jako A-pozice může být *e* v daných PartP nositelkou referenčních vztahů:

„A₁ zkouš- A₂“: *Petr*_{A-1} *zkouší-Ø*_{A-1} *Pavl-a*_{A-2} X e_{A-2} *zkouš-e-n-Ø/-a/-o*

U PartP s participii derivovanými ze sloves intransitivních je pozice *e* bez sémantické interpretace, protože neexistuje A, který by jí mohl být přiřazen: A-1 je elementem *-n/-t-* blokován a A₂, event. A₃, existují-li, jsou realizovány v pozicích s lexikálními pády. Jako neaktantová pozice nemůže být *e* v daných PartP nositelem referenčních vztahů:⁵

„A₁ nadřž- A₂“: *Učitel*_{A-1} *nadřž-uj-e*_{A-1} *holk-ám*_{A-2} X e_{non A} *nadřž-ov-án-o holk-ám*_{A-2}

Blokace A-1 segmentem *-n/-t-* znamená, že vnitřní strukturou participia není pro vyjádření A-1 vytvářena v PartP žádná strukturální pozice. A-1 tedy může být vyjádřen jen jako adjunkt, tj. pád, který musí NP realizující A-1 obsažený v A-rámci participia získat, aby mohla být vyjádřena, musí získat odjinud než od participia. Ve vlivných teoriích se většinou nějak reflektuje skutečnost, že z hlediska syntaktického chování je tato NP adjunktem, z hlediska sémantického aktantem; např. Grimshaw(ová) (1990: 109) hybridní povahu tohoto konstituentu posvětčuje termínem A(argument)-adjunct. Existuje přitom mnoho teorií, jak pád tohoto A-adjunktu vyložit. Klasické je řešení skrze tzv. case-marking-preposition (angl. *by*-fráze) a situaci v češtině je pak v rámci tohoto konstrukturu možné analyzovat tak, že pád A-adjunktové NP přiděluje lexikálně nevyjádřitelná předložka, nebo v rámci jiných modelů tak, že pád si NP přiděluje sama. V každém případě to nicméně musí být takový morfologický pád, který na bázi svého obecného významu připouští interpretaci NP, jíž je přidělen, jako A-1, tj. mít rys nevyklučující aktivní účast na ději. Takovým pádem je v češtině vedle nom., který je ovšem jakožto pád strukturální přidělován flexémem s rysem [+V] subjektu, u adjunktu vyloučen, jen instr.:

Petr_i zkouší Pavla_j – (Pavel_j je) [e_j zkoušen (Petrem_i)]

PRO_i zkoušet Pavla_j – (PRO_j být) [e_j zkoušen (někým_i)]

Zapojení PartP do komplexnější struktury je v podstatě trojího typu, ale nás bude zajímat jen typ (X) a do jisté míry typ (Y). Toto zapojení je zprostředkováno syntaktickou pozicí *e* subjektu PartP:

(X) *Pavel je* [zkoušen (Petrem)]

(Y) [(Petrem) zkoušený] Pavel / [*zkoušený (Petrem)] Pavel – Pavel, [zkoušený Petrem]

(Z) [Zkoušen (Petrem)], Pavel se styděl / [(Petrem) zkoušen], Pavel se styděl

Analýzu typu (X) začnu tranzitivními slovesy. Připomeňme si, že A-1 a A-2, obsažené v A-rámci lexému *zkouš-í/-/e-*, přicházejí ve formě *zkouš-e-n-Ø/a/o* v důsledku nominálních rysů flexému vyjadřovaných segmentem *-Ø/a/o* o strukturní syntaktické pozice, v nichž mohou být vyjádřeny. To není relevantní pro A-1, který je beztak blokován elementem *-n/-t-*, ale je to relevantní pro A-2, který blokován není. Protože ve vnitřní struktuře tvaru *zkoušen-Ø/a/o...* není element, který by pro vyjádření A-2 nějakou pozici byl schopen vytvořit, neboť flexém vytváří jen pozici *e*, která je jakožto bezpádová lexikálně nezaplňitelná, a protože saturovat A-rámec verbálního lexému znamená realizovat A-2, musí participium vytvořit syntaktickou konstrukci s jinou lexikální jednotkou, která má verbální morfologii. Ta svou vnitřní strukturou vytváří místo pro mikrovalenční vyjádření A a současně selektuje slovesným flexémem externí valenci s formou *nom.*, v níž může NP dostat pád, a splnit tak podmínku (tzv. pádový filtr) pro to, aby mohl být jí vyjadřovaný A lexikálně realizován. Tato lexikální jednotka však nesmí mít vlastní A-rámec, aby syntaktické pozice vytvářené svou verbální morfologií mohla poskytnout pro realizaci A tvořícího součást A-rámce jiné verbální jednotky, v daném případě právě A-2 participia. Takovým slovesem je *být*. Jeho verbální morfologie umožňuje současně vyjádřit rysy [TEMP(oralnost)], [MOD(álnost)] a [ITER(ativnost)], které *-n/-t-ová* participia vyjádřit neumějí, a činí tak z konstrukce *být + -n/-t-ové* participium základ finitní věty, tj. struktury s rysy [+TEMP], [+MOD]: [věta finitní *Žák je / byl e chválen (učitelem)*], nebo věty nonfinitní, tj. struktury s rysy [-TEMP], [-MOD]: [věta finitní *Žák si přál* [věta nonfinitní PRO *být e chválen (učitelem)*]].

U *-n/-t-ových* participií od tranzitivních sloves je subjektová pozice *e* nutně interpretována jako pozice pro A-2 (viz výše) a jako A-pozice může být v daných PartP nositelkou referenčních vztahů. Na základě koindexace pozice *e* a externěvalenční pozice selektované verbální morfologií slovesa *být* se A-2 dostává z bezpádové syntaktické pozice *e* participia, do níž se dostává v důsledku pasivní morfologie slovesa, v níž ale nemůže být vyjádřen, do pozice se strukturním pádem od slovesa *být* a v ní může být formou DP/NP vyjádřen. Tento posun je nutný, protože jinak by zůstal jeden A z A-rámce participia nerealizován. Na základě koindexace subjektové pozice slovesa *být* a subjektové pozice *e* participia dědí pak pozice *e* nominální rysy externěvalenční NP/DP a jako subjektová pozice PartP je vyjadřuje jako kongruenční kategorie na participiu. Pozice *e* tedy musí být pozicí se strukturním pádem bez realizace pádem morfologickým, aby mohla morfologický pád získat od NP/DP:

(5) [Já]_{já} (=1.os., sg.), nom.; rod podle referentu] *js-em*_{1.os., sg.} [[e]_{já: nom., sg., rod podle ref.}] *zkoušen-Ø/a/o*_{nom., sg., rod podle ref.}]

[Pavel]_{subst-Ø}_{nom., sg., mask.} *l.j-e*_{3.os., sg.} [[e]_{subst: nom., sg., mask.}] *zkoušen-Ø*_{nom., sg., mask.}]

[Ev]_{subst-a}_{nom., sg., fem.} *l.j-e*_{3.os., sg.} [[e]_{subst: nom., sg, fem.}] *zkoušen-a*_{nom., sg., fem.}]

Ve tvaru infinitivu je struktura následující: PRO_i *být* [_e *chválen-Ø, -a, -o*]; referenci získává PRO na základě kontroly (6), (6'), nebo na základě exofory (7); mechanismus kongruence je shodný jako u vět finitních: PRO přijímá při získání

reference nominální rysy, které předává na základě koidexace s pozicí e na e a ta je jako kongruenční kategorie vyjadřuje na participiu (6) a (6a), (6') a (6'a):

(6) *Petr_i si přál PRO_i být [e_i často chválen-Ø_i] – (6a) *Petra_i si přála PRO_i být [e_i často chválen-a_i]**

(6') *Pavel_i umožnil Petrovi_j PRO_j být [e_j často chválen-Ø_j] – (6'a) *Pavel_i umožnil Petře_j PRO_j být [e_j často chválen-a_j]**

(7) *PRO_{i/j} být [tak e_{i/j} často chválen-Ø_{i/j}-a_j] musí být nepřijemné*

Z příkladů je vidět to, že finitum *být* je nositelem kongruenčních kategorií osoby a čísla (což je v souhlase s předpovědí vyplývající z toho, že externěvalenční NP/DP vyjadřuje (makrovalenčně) tytéž rysy, jež (mikrovalenčně) vyjadřuje slovesný flexém s rysem [+Fin]), a že participium je nositelem kongruenčních kategorií rodu, čísla a pádu, které (zase ve shodě s předpovědí) získává od subjektu e. V této konfiguraci jsou základní (strukturně viděno) tzv. *krátké tvary* participií, protože flexém musí mít morfy pro všechny tři rody a obě čísla, ale jen pro dva pády, totiž právě pro morfologickou realizaci shody se strukturními pády: (i) nom. pro AGR-Subj: *Petr je chválen-Ø X Eva je chválen-a*; (ii) akuz. pro AGR-Obj: *Petr už má slíben-Ø zájezd do Francie / slíben-u odměnu / slíben-o kolo...*, a to s absencí morfu pro shodu s DP/NP s rysy [+Mask(ulinum), +Živ(otnost)]; tu je nutný tvar dlouhý: *Petr už má *slíben-a pejska*, nýbrž: *slíben-ého pejska*.

U sloves intransitivních vytváří slovesný lexém pro A-2, je-li v jeho A-rámci přítomen, interní pozici s lexikálním pádem, což je případ např. lexému *nadrž-ov-/u-*. Protože pro tento A je vytvořena interní valence s inherentním pádem už ve slovníku, je daná valenční pozice vůči strukturním změnám uvnitř slova způsobovaným flexémem *-n-Ø/-a/-o...* imunní. V daném případě tedy není potřeba vytvářet pozici pro vyjádření nějakého A prostřednictvím slovesa *být*, neboť neexistuje žádný A, který by v ní mohl být realizován. Jestliže participium přesto vytváří syntaktickou konstrukci se slovesem *být*, je tomu tak proto, aby verbální morfologie *být* umožnila vyjádřit rysy [TEMP], [MOD] a [ITER], které participiální infinitum vyjádřit neumí. Slovesný flexém slovesa *být* tedy sice selektuje externěvalenční pozici s formou nom., ale do ní se nemůže dostat žádný A participia, neboť žádný není bezprizorní (pozice e je, jak jsme viděli, bez sémantické interpretace); vznikají tedy struktury s expletivním (nereferenčním) subjektem pro. Kongruenci nechám stranou, protože její analýza se nabízí sama: pro *J-e* [_{e_{non ref}} *nadržován-o Pavlovi*]. Analýzu českých pasivních konstrukcí v MVT viz Karlík (v tisku), v TGG viz Karlík-Veselovská (v tisku); tam i restriktce tvoření *-n-/t-* ových derivátů.

Analýzu typu (Y), tj. [*(Petrem) zkoušený Pavel / [*zkoušený (Petrem)] Pavel – Pavel, [zkoušený Petrem]*], omezím jen na postižení principů (stranou nechám např. slovosled). Vyjdu z toho, co už jsem řekl, totiž že pro začlenění PartP do nějaké komplexnější struktury je relevantní syntaktická subjektové pozice e, selektovaná participiální morfologií infinita. V daném případě musí mít tato pozice e stejnou indexaci jako NP, s níž má PartP vytvořit NP. Taková strukturní konfigurace je tedy možná jen tehdy, je-li e pozicí referenční, tj. u participií derivovaných od tranzitivních sloves, neboť jen v takovém případě je e nositelem sémant-

tické role A-2 a jako A-pozice může být v daných PartP nositelkou referenčních vztahů. Na základě koindexace NP a subjektové pozice e PartP nabývá NP interpretaci A-2 participia:

[NP[NP*chlapec*]_i A-2 [PartP_e A-2 *chválený učitelem*]]

a pozice e zase přebírá nominální rysy NP a jako subjektová pozice PartP je vyjadřuje jako kongruenční kategorie na participiu. Pozice e jakožto pozice subjektová je antecedentem pro reflexiva v PartP a je bez morfologického pádu, aby mohla morfologický pád jako pád kongruenční získat od koindexované NP/DP a předat ho participiu:

[NP[NP*chlapec*-Ø_{nom., sg., mask.}]_i [PartP [_e_{nom., sg., mask.}]_i *chválen-ý*_{nom., sg., mask} *svým_i učitelem*]]]

[PP o[NP[NP*chlapec*-*i*]_{lok., sg., mask.}]_i [PartP [_e]_{lok., sg., mask.}]_i *chválen-ém*]_{lok., sg., mask} *svým_i učitelem*]]]

Protože PartP je (atributivní) složkou NP, musí mít participium k dispozici morfy umožňující vyjádřit kongruenční kategorie s jádrem dané NP, tj. všechny rody, obě čísla a hlavně všech sedm pádů. Proto má jeho nominální flexém vždy tvar dlouhý:

(8) *chlapec_i / dívka_j e_{ij} chválen-ý/-á_j učitelem*

(bez) *chlapce_i / dívky_j e_{ij} chválen-ého/-é_j učitelem*

U participií derivovaných od intransitivních sloves není začlenění PartP jako atributivní složky NP možné, protože u nich je syntaktická pozice e bez sémantické role, a tedy nereferenční, a tedy ani neexistuje možnost její koindexace s nějakou NP.

Analýza *-n/-t-ových* derivátů tvořených od *dokonavých sloves*, tj. s rysem [+OT], je složitější. Zatímco deriváty sloves *nedokonavých* s dlouhým morfem (Ib) a s krátkým morfem (Ic) se významově neliší, odpovídající deriváty sloves *dokonavých* se totiž v konstrukcích typu (X) liší: konstrukce s deriváty s dlouhým morfem (I'b) vyjadřují stav, konstrukce s deriváty s morfem krátkým (I'c) děj:

(I'b) *Trezor byl otevřený / v otevřenéj – Skříň byla otevřená – Okno bylo otevřené / v otevřený...*

(I'c) *Trezor byl otevřen – Skříň byla otevřena – Okno bylo otevřeno...*

Situace není tak jednoduchá, jak sugeruje uvedený kontrast. V konstrukci stavové je možný také derivát s morfem krátkým, tj. (I'b), který je tu bezpříznakový, je ekvivalentní s (I'c), který je tu pokládán za knižní, a v konstrukci dějové je naopak možný derivát s morfem dlouhým, tj. (I'c), který je tu bezpříznakový, je ekvivalentní s (I'b), který je tu pokládán za nespisovný. Uvedené formální rozdíly ovšem neposkytují (aspoň pro mě) dostatečně spolehlivá data, která mohou sloužit jako intersubjektově kontrolovatelné operativní testy k rozlišení konstrukcí s *-n/-t-ovými* deriváty s významem dějovým a stavovým. Uvedu proto další data:

(i) Ve frázi s bezpříznakovým derivátem (I'c) je možné vyjádřit Ag v pozici adjunktu s instr., ve frázi s bezpříznakovým derivátem (I'b) to většinou možné není:

(9) *Okno bylo / bude otevřeno policií / nárazem větru – *Okno je otevřeno policií / nárazem větru*

(10) **Okno bylo / je / bude otevřené policií / nárazem větru*

(9) ukazuje, že derivát (I'c) se ve spojení s *byl* a *bude* chová jako *-n/-t-ové* participium nedok. sloves (9a), ve spojení s *je* jako genuijní adjektivum (9b); (10) ukazuje, že derivát (I'b) se jako genuijní adjektivum (9b) chová vždy:

(9a) *Okno bylo / je / bude otevíráno policií / nárazem větru*

(9b) **Okno bylo / je / bude špinavé Petrem / nárazem větru*

(ii) Derivát (I'c) není možné stupňovat, derivát (I'b), nebrání-li k tomu jiné důvody, stupňovat možné je; situace je ovšem složitější, srov. Karlík (v tisku):

(11) **Pokoj byl uklizenější Petrem než pracovna*

(12) *Pokoj byl uklizenější než pracovna*

tedy zase analogicky jako:

(11a) **Pokoj byl uklízenější Petrem než pracovna*

(12a) *Pokoj byl čistší než pracovna*

(iii) Ve frázi s derivátem (I'c) je negační částice možná asi jen u finita, ve frázi s derivátem (I'b) u finita i u infinita:

(13) *Pokoj nebyl (Petrem) uklizen / *Pokoj byl (Petrem) neuklizen*

(14) *Pokoj byl neuklizený / Pokoj nebyl uklizený*

tedy analogicky jako:

(13a) *Pokoj nebyl (Petrem) uklízen / *Pokoj byl (Petrem) neuklízen*

(14a) *Pokoj není čistý / Pokoj je nečistý*

(iv) Fráze s derivátem (I'c) není možná v tzv. raising-konstrukcích, fráze s derivátem derivátem (I'b) ano:

(15) **Pracovna se zdá být uklizena matkou*

(16) *Pracovna se zdá být uklizená*

tedy analogicky jako:

(15a) **Pracovna se zdá být uklizena matkou*

(16a) *Pracovna se zdá být čistá*

Z těchto dat vyplývá, že konstrukce obsahující bezpříznakový derivát (I'c) je konstrukcí verbální, tj. jde o pasivní konstrukci obsahující *-n/-t-ové* infinitum (participium). Při jeho derivaci, která probíhá podobně jako u participií od imperfektiv v syntaxi, nedochází ke změně v lexikálněsémantické struktuře. O rozdílu mezi pasivem s dokonavým participiem a pasivem s nedokonavým participiem viz Karlík (v tisku). Konstrukce obsahující bezpříznakový derivát (I'b) je naproti tomu konstrukcí adjektivní. Derivuje se taky až v syntaxi, ale do derivate vstupují obě složky, tj. sloveso *být* a adjektivum, jako lexikální jednotky, tzn. že tyto *-n/-t-ové* deriváty vznikají už ve slovníku (na rozdíl od participií, které jsou výsledkem derivace syntaktické). V MVT jsou výsledkem lexikální derivate spočívající v tom, že flexém, s nímž se spojuje slovesný lexém s rysy [+V, -N], má silný rys [+N], což je vidět z toho, že má neredukovanou pádovou flexi. Proto podle principu B má rys [+N] prioritu a výsledná struktura má rysy [+V, +N], tj. adjektiva.

O tom, že derivát (I'b) je výsledkem lexikální derivate, svědčí to, že při derivaci dochází ke změně v lexikálněsémantické struktuře slova. Tato změna spočívá v tom, že adjektivum vyjadřuje, že rezultat děje platí nejen v časovém bodu, v němž dochází k jeho dosažení, ale i v časovém úseku následujícím po tomto bodu, tzn. že nabyl povahy konstantního stavu, tj. vlastnosti. Tento rys je jedi-

ným (strukturním) rysem těchto deverbálních adjektiv, takže element *-n-/t-* jejich flexému nezpůsobuje blokaci A-1, jako je tomu u participií, a tedy není pak nic, co by bránilo jejich tvoření od reflexivních sloves různých typů (*se* je vymazáno):

(17) *Petr byl unavený* (= Petr se unavil, a byl potom unavený, nebo Petr byl unaven někým / něčím, a byl potom unavený).

(18) *Pokoj byl uklizený* (= Pokoj byl uklizen někým, a byl potom uklizený)

Rozlišení adjektivní konstrukce od verbální konstrukce pasivní není v češtině v jejich formě jednoznačně provedeno (viz výše). Proto se hledají jiné vlastnosti obou konstrukcí, sémantické i strukturní, v nichž se daný rozdíl manifestuje viditelněji. Sémantické vlastnosti zkoumala při analýze německého pasiva I. Rapp(ová), její závěry se nicméně dají dobře aplikovat i na češtinu. Ze sémantické struktury obou konstrukcí lze dedukovat prognózu, že ve frázích obsahujících adjektivní konstrukce mohou být – vzhledem k významu adjektiva – výrazy, které charakterizují vlastnosti objektu po dosažení rezultátu (19a), ale nemohou v ní být výrazy, které jsou z tohoto hlediska irelevantní (19b), kdežto ve frázích s participiální konstrukcí pasivní mohou být – zase vzhledem k významu participia – výrazy charakterizující objekt až do časového bodu, kdy děj dosáhl rezultátu (20). Tato prognóza se potvrzuje jako správná:

(19a) *Dárek je zabalený v růžovém papíru, Dárek je zabalený pěkně*

(19b) **Dárek je zabalený v autě, *Dárek je zabalený v neděli, *Dárek je zabalený Petrem, *Dárek je zabalený rychle*

(20) *Dárek byl zabalen v autě, Dárek byl zabalen v neděli, Dárek byl zabalen Petrem, Dárek byl zabalen rychle*

Dodatek: S analýzou *-n-/t-*ových deverbálních derivátů (*zkoušen-Ø, -a, -o ... a zkoušen-ý, -á, -é ...*) by měla být v souladu analýza dvou jiných deverbálních derivátů: (A) *-c-*ových deverbálních derivátů, tj. tvarů typu *zkoušejíc-í*, protože flexém spojovaný se slovesným lexémem je v obou případech evidentně nositelem rysů rodu, čísla a pádu, a to rysů syntakticky závisle proměnných; (B) *-n-/t-*ových deverbálních derivátů typu *zkoušen-í*, protože zatím nebyla vyvrácena hypotéza, že element *-n-/t-* v *zkoušen-Ø, -a, -o* a v *zkoušen-í* nese stejné rysy.

Ad (A): Analýza *-c-*ových deverbálních derivátů, tj. tvarů typu *zkoušejíc-í*, je v MVT diametrálně odlišná od analýzy v *Mluvnici češtiny I, II* (1986), v *Příruční mluvnici češtiny* (1995) i jinde, a proto ji alespoň ve stručnosti představím. Tvary typu *zkoušející* jsou také výsledkem neutralizace rysu [-N] slovesného lexému způsobované segmentem *-í* coby nositele rysu [+N] flexému (*(-x)-c-í* (kde x je konekt *-ou-/í/-ejí/-ají-*), ale tato neutralizace neprobíhá na lexikální úrovni (jako u tvarů typu *psán/bit*), nýbrž až na úrovni frazální, tedy nikoli V, ale VP. Tím lze vysvětlit, že nominální rysy nesené segmentem *-í* flexému (*(-x)-c-í* nelikvidují všechny pozice se strukturním pádem selektované silou slovesného flexému, nýbrž jen strukturní pozici externěvalenční, tj. pozici s morfologickým nom., a strukturní pozici interněvalenční, tj. pozici s akuz., ponechávají, protože akuz. byl přidělen už před připojením participiálního flexému:

„A₁ zkouš- A₂“ : *Petr*_{A-1} *zkouší-Ø*_{A-1} *Pavla*_{a-A-2} *-*e zkoušeno Pavla* × e *zkoušející Pavla*

Podobné řešení navrhuje pro německá participia typu *schreib-end-er,-e,-es...* už Toman (1986, 1990) a po něm v různých modifikacích další autoři a je, pokud vím, jediné, které umí předpovědět existenci strukturního akuz. u výrazů s rysem [+V, N]. U výrazů s rysem [+V, +N], tj. u čistokrevných adjektiv, ani u výrazů s rysem [-V, +N] (substantiv) totiž strukturní akuz. neexistuje, neboť je přidělován výrazy s rysem [-N].⁶

Subjektová bezpádová pozice *e*, která i zde vzniká silou nominálních rysů segmentu *-í* flexému (-x)-*c-í* místo likvidované subjektové pozici se strukturním pádem, je v PartP s *-c-ovým* participiem zviditelnována lépe, než je tomu u participií *-n-/-t-ových*, zvl. gramatickou správností struktur s reflexivou: *chlapec_i [e_i myjící se_i studenou vodou], o chlapci_i [e_i myjícím se_i studenou vodou]*.

Další rozdíl mezi tvary typu *píšící* a typu *psán* spočívá v tom, že segment *-c-* flexému u tvarů typu *píšící* neblokuje žádný A (na rozdíl od segmentu *-n-/-t-* flexému u tvarů typu *psán/bit*), nýbrž vyjadřuje časovou koreferenci verbálního obsahu participia s nějakým časovým bodem či úsekem. Proto je toto participium možné jen v konfiguraci typu (Y), tj. jako součást NP, která nemůže obsahovat verbální výraz vyjadřující časovou referenci, neboť jen v takové strukturní konfiguraci je na principu časové koincidence vyjadřované segmentem *-c-* participia možné hledat časový bod nebo úsek, s nímž je obsah participia časově koreferenční a který tak přiděluje časovou referenci participiu: (Principy musím pominout, ale dají se snadno vyčíst z následujících příkladů.)

[*chlapec_i [e_i píš-íc-í_i ještě včera_{ti} levou rukou]*] *pláče_{ti}* = časový úsek, k němuž referuje index *včera* (= chlapec, který ještě včera psal levou rukou, pláče)

[*chlapec_i [e_i píš-íc-í_i dopis]*] *včera plakal_{ti}* = moment promluvy (= chlapec, který (právě) píše dopis, včera plakal)

[*chlapec_i [e_i píš-íc-í_i dopis]*] *plakal_{ti}* = moment promluvy (chlapec, který (právě) píše dopis, plakal), nebo čas, k němuž referuje tvar *plakal*, tj. minulost (chlapec, který psal dopis, plakal).

Zdá se, že tato analýza umožňuje také předpověď, že dané PartP nejsou možné v konfiguraci typu (X), třebaže tomu žádná morfosyntaktická omezení patrně nebrání: **[Petr] je / byl / bude [e píšící (dopis)]*. Je tomu tak možná proto, že v této struktuře je už časová reference vyjádřena finitem a segment *-c-* flexému tak sice má časově koreferenční antecedens, a participium tedy i skrze něj nabytí časovou referenci, ale struktura vyjadřuje tentýž časový rys dvakrát. Proto je zbytečná. Jiná věc je, proč se jí v češtině nevyužilo k vyjadřování tzv. progresivních časů typu *I am / was ... writing*.

Z analýzy současně vyplývá, že *-c-ová* participia jsou derivovatelná od všech sloves, u nichž může nastat efekt docilovaný segmentem *-í* flexému (-x)-*c-í*, tj. od sloves selektujících externěvalenční pozici se strukturním pádem; proto: *e jsoucí, e smějící (odejít), e smějící se, e mající X *e pršící* (k slovesu 'pro prší'), **e ulevující se mu* (k 'pro ulevuje se mu'). Derivační omezení vyplývající z rysů obsaženým v druhé části flexému, tj. *-c-*, *se -* na rozdíl od participií *-n-/-t-ových* – netýkají A-rámce lexému (*spící dítě X *je spáno, mající knihy x *knihy jsou měny*) ani referenčních vztahů mezi A (*myjící ho dítě - myjící se dítě X je myt (dítětem) - Ø*), nýbrž vnitřní časové struktury lexému: derivace je možná jen od sloves s rysem [±OT]; od sloves s rysem [+OT] pouze tehdy, lze-li je interpreto-

vat jako vyjádření časové neaktuálnosti (na základě toho, že do významu lze interpretovat význam schopnosti):

(21) *Člověk vykouřící denně dvacet cigaret dostane velmi pravděpodobně rakovinu plic.*

Taková dok. participia česká gramatika ani slovtvorba (coby jazykovědné disciplíny) neznají a kodifikátoři by je asi byli pokládali za nesprávné výrazy češtiny. Kdo uzná, že věta *Ten člověk vykouří denně dvacet cigaret* vyjadřuje nikoli jen dosažení rezultátu v budoucnosti (ve smyslu „od zítřka“), ale – a je nepodstatné, zda častěji – i schopnost dosažení rezultátu v přítomnosti (ve smyslu „je v době zahrnující moment promluvy schopen“), bude mít ovšem se zakázáním dok. participia ve větě (21) zřejmě dost velké potíže.

Ad (B): Analýza *-n/-t-*ových derivátů typu *zkoušen-í* v rámci MVT je provedena v Karlík (2002). Důkaz, že tato analýza a analýza *-n/-t-*ových derivátů typu *zkoušen-Ø, -a, -o...* a *zkoušen-ý, -á, -é...* je založena na identických principech, podám v příštím čísle tohoto sborníku.

Poznámky

- 1 Zatím je budu označovat ryze deskriptivním označením *-n/-t-*ový derivát (*zkoušen, zkoušený; bit, bitý*).
- 2 Jestliže budeme chtít gramatiku, která připouští hybridní kategorie, tyto deverbální *-n/-t-*ové deriváty by patřily do kategorie *participií* a syntaktické struktury jimi konstruované by tvořily participiální fráze (PartP). (Tato podmínka motivuje otazník v názvu článku.)
- 3 e je ostatně tatáž syntaktická pozice, kterou selektuje flexém s rysem [+N] spojený s výrazy s rysem [+V, +N], tj. s adjektivními lexémy: *e mlád-Ø/-a/-o...* i *e mlad-ý/-á/-é...*
- 4 M. Grepl (v recenzi této studie) uvádí příklad (22a) *Jeho poznámka se matky dotkla* – (22b) *Matka byla jeho poznámkou dotčena*. Je relevantní (a já Vám za něj, pane profesore, proto děkuji), neboť na první pohled vyvrací mou analýzu. Nechme stranou to, že v příkladě (b) je deverbální derivát od dok. slovesa a že změna vidu asi povede k negramatičnosti, viz (22b'): (22a') *Jeho poznámka se matky dotýkala* – (22b') **Matka byla jeho poznámkou dotýkána*. Příklad je totiž relevantní ze dvou jiných důvodů. Vyžaduje prošetřit, zda adverbální gen. je v češtině (aspoň v některých případech, přičemž silným kandidátem je právě gen. u reflexiv) realizací strukturálního pádu. Kdyby se ukázalo, že gen. je v (22b) strukturálním pádem, byla by (22a) v souladu s mou analýzou. Příklady (23a) a (23b) ovšem ukazují, že to, zda gen. je nebo není strukturálním pádem, nehraje v daném případě žádnou roli: byl-li by jím, musela by být (23a) gramaticky správná a (23b) gramaticky nesprávná, nebyl-li by jím, musela by být (23a) gramaticky nesprávná a (23b) gramaticky správná:
(23) *Pachatel se zbavoval nepohodlných svědků* – (23a) **Nepohodlní svědci byli zbavováni pachatelem* – (23b) **Pachatelem bylo zbavováno nepohodlných svědků*
(23a) a (23b) jsou negramatické možná proto, že *-n/-t-*ové deriváty jsou v nich bezesporu participia a – jak ukázu v další fázi analýzy – pasivní morfologie participia zamezuje derivaci od reflexiv. Příklad (22b) je pak možná gramatický proto, že *-n/-t-*ový derivát v něm není participium, nýbrž deverbální adjektivum a ta od reflexiv derivována být mohou. Bez ohledu na tuto analýzu je ovšem Greplův příklad poučný proto, že připomíná, že v jazyce je třeba počítat s idiosynkretismy. Uvedu aspoň jeden zvlášť expresivní příklad: (24b) dokumentuje tvoření trpného participia od nedokonavého reflexiva a chování gen. v (24a) jako strukturálního pádu: (24a) *Soudce se paní kuchařky táže, zda ...* – (24b) *Paní kuchařka je soudcem tážána, zda ...*; (25a) je, dejme tomu, synonymní s (24a), a přesto je (25b) na rozdíl od (24a) gramaticky defektní: (25a) *Soudce se paní kuchařky ptá, zda ...* – (25b) *Paní kuchařka je soudcem ptána, zda ...*
- 5 Existenci neviditelné syntaktické pozice subjektu e v struktuře PartP dokládá gramatická správnost struktur s reflexivou: *chlapec_i [e; chválený svými; otcem] – chlapi_i [e; chválenému*

svým; otcem], neboť bez této pozice by v syntaktické struktuře PartP nebyla strukturální pozice nutná pro vázání, reflexivum by tedy nemělo antecedent a struktura by musela být gramaticky defektní. Další důkaz poskytují struktury s tzv. floating quantifiers: *Všichni žáci byli chváleni – Žáci byli všichni chváleni*.

- 6 Známe jednu výjimku (e *dlužný odpověď*) a tu možná lze intuitivně (ale neuspokojivě) vysvětlit jako vliv kvantitativního akuz., tedy pádu nestrukturálního (e *dlužný stovku / hodně*).

LITERATURA

- BAKER, M. C.: *Incorporation. A theory of grammatical function changing*. Chicago-London: University of Chicago Press 1988.
- DI SCIULLO, A. – WILLIAMS, E.: *On the definition of word*. Cambridge, Mass.: MIT-Press 1987.
- DOKULIL, M.: K základním otázkám tvoření slov. In: *O vědeckém poznání soudobých jazyků*, Praha 1958, s. 154-168.
- DOKULIL, M.: K vzájemnému poměru slovtvorby a skladby. *Slavica Pragensia*, 4, 1962, s. 369-376.
- CHOMSKY, N.: Remarks on nominalization. In: Jacobs, R. – Rosenbaum, P. (eds.), *Readings in English transformational grammar*, Waltham, Mass.: Ginn and Co. 1970, s. 184-221.
- KARLÍK, P.: Hypotéza modifikované valenční teorie, *SaS*, 61, 2000, s. 170-189.
- KARLÍK, P.: Ještě jednou k českým deverbálním substantivům. In: Hladká, Z. – Karlík, P. (eds.), *Čeština-univerzália a specifika*, 4, Praha: Naklad. Lidové noviny 2002, s. 13-23.
- KARLÍK, P.: Pasivum v češtině, *SaS* (v tisku).
- KARLÍK, P. – VESELOVSKÁ, L.: Passive in Czech, *ZfSl* (v tisku).
- KURYLOWICZ, J.: Dérivation lexicale et dérivation syntaxique. *Bulletin de la Société linguistique de Paris*, 37, 1936, s. 79-92.
- Mluvnice češtiny (2). Tvarosloví*. Praha: Academia 1986.
- Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Naklad. Lidové noviny 1995.
- RAPP, I.: *Partizipien und semantische Struktur. Zu passivischen Konstruktionen mit dem 3. Status*. Tübingen Stauffenburg Verlag 1997.
- SKALIČKA, V.: Hyposyntax. *SaS*, 31, 1970, s. 1-6.
- TOMAN, J.: A (word) syntax for participles. *Linguistische Berichte*, 105, 1986, s. 367-408.
- TOMAN, J.: Issues in the theory of inheritance. In: Grewendorf, G. – Sternefeld, W. (eds.), *Scrambling and barriers*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins 1990, s. 423-442.

ZUR INNEREN STRUKTUR DER TSCHECHISCHEN ?PARTIZIPIEN

Im vorliegenden Aufsatz wird die Analyse der deverbalen komplexen Wörter, die mittels dem aus zwei Segmenten bestehenden Flexem *-n/-t -ý/-ál-é...* sowie *-n/-t -Ø/-a/-o...* von imperfektiven und perfektiven Lexemen deriviert werden, vorgestellt. Den theoretischen Rahmen der Analyse bildet die Modifizierte Valenztheorie (Karlík, 2000), in der Segmente der inneren Struktur komplexer Wörter syntaktisch aktiv sind, d.h. sie nehmen aufgrund ihrer Merkmale an der Generierung syntaktischer Strukturen von Phrasen, die sie konstruieren, teil. Es werden deverbale Derivate, die durch die Adjektivisierung im Lexikon entstehen, von deverbalen Derivaten, die in der Syntax entstehen, unterschieden. Die letztgenannten Derivate sind verbonominale Hybriden, und falls man eine Grammatik wünscht, die hybride Kategorien gestattet, gehören sie zu den Partizipien (diese Bedingung motiviert das Fragezeichen im Titel des Aufsatzes).

Petr Karlík

Ústav českého jazyka Filozofické fakulty MU

Arna Nováka 1

602 00 Brno

pkarlik@phil.muni.cz

